A C A D E M I A R O M Â N Ă
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

STUDII ECONOMICE

Criza economică și sanitară COVID-19, schimbări în legislația economică a UE și unele efecte

AUREL IANCU

Bucureşti
Iunie 2020

ISSN: 2285 – 7036 INCE – CIDE,
Bucureşti, Calea 13 Septembrie, Nr.13, Sector 5

CUPRINS

1. Criza economică generată de criza sanitară COVID-19 3

1.1. Specificul actualei crize 3

1.2. Măsuri de închidere a activităților economice și primele efecte 4

1.3. Reluarea activităților economice și rolul curbelor epidemiologice 6

2. Legislația economică a UE în sprijinul luptei împotriva crizei 9

3. Activarea unor derogări legislative pentru flexibilizarea unor mecanisme și instrumente economice 10

3.1. Activarea clauzei derogatorii generale a Pactului de stabilitate și creștere 11

3.2. Flexibilizarea bugetelor UE 13

4. Procedura de deficit excesiv (componenta corectivă) aplicată României 14

Bibliografie 15

CRIZA ECONOMICĂ ȘI SANITARĂ COVID-19, SCHIMBĂRI ÎN LEGISLAȚIA ECONOMICĂ A UE ȘI UNELE EFECTE

AUREL IANCU*

Abstract: *The study reveals the specific of the current economic crisis generated by COVID-19 compared to other previous crises. The study presents the evolutions of epidemiological curves in different European countries, and on this basis the actions of closing and opening economic, cultural, sports activities. In times of crisis, rapid decisions are needed, as well as flexible fiscal and financial mechanisms/instruments and an appropriate legal framework. The legal basis for such decisions and flexibilities is ensured by activating the general escape clause of the Stability and Growth Pact. The study ends with the application of the excessive deficit procedure to Romania in the midst of economic and health crisis.*

Keywords: *economic crisis, health crisis, COVID-19, epidemiological curve, activating the general escape clause, excessive deficit procedure, flexible economic mechanism, flexible budget.*

JEL: *F15; F36; F44; G01; H6; I18; K20*

1. Criza economică generată de criza sanitară COVID-19

Pandemia COVID-19 produce nu numai suferință umană, ci și suferință pe plan economic, prin generarea unei crize de un tip deosebit și de o virulență fără precedent. Actuala criză economică, învăluită de un grad ridicat de incertitudine privind durata și efectele ei, nu se aseamănă cu alte crize din trecut care să releve explicații convenționale și exemple de soluții și căi de urmat pentru atenuarea amplitudinii șocurilor și diminuarea efectelor lor distructive.

1.1. Specificul actualei crize

În cazul majorității crizelor economice din trecut, factorii cauzali și declanșatori ai acestora proveneau dinăuntrul sistemului economic, erau endogeni, formați prin acumularea, timp de 8-10 ani, a unor dezechilibre valorice ajunse la punctul lor critic. De exemplu, dacă ne referim la cele două crize precedente de la începutul acestui secol, vom putea constata următoarele: prima criză a fost cea cunoscută sub denumirea de *dot-com* (sau „bula internet"), având ca principală explicație speculațiile excesive care au condus la creșterea exagerată a valorii de piață a companiilor implicate în perioada creșterii adoptării și folosirii internetului; cea de-a doua a fost marea recesiune din 2008-2009. Principala explicație a acesteia constă în folosirea necontrolată și abuzivă de către sistemul financiar a unor instrumente financiare neconvenționale în domeniul creditelor ipotecare pentru construcția de locuințe. Folosirea pe scară largă a acestor instrumente de un sistem financiar slab reglementat și insuficient capitalizat a condus la dezechilibre financiare ascunse și la formarea așa-numitei „bule imobiliare".

Cele mai mari suferințe produse de cele două crize au constat în creșterea șomajului, falimentarea unor firme, intrarea în dificultate de plăți și în faliment a diferitelor firme bancare și nebancare și aplicarea unor politici de austeritate. Pentru atenuarea șocurilor și restabilirea echilibrelor economico-financiare au fost suficiente aplicarea unor instrumente și pârghii financiare, fiscale și monetare, alocări substanțiale de fonduri pentru salvarea băncilor, sume uriașe de credite, ajutoare de șomaj și achitarea pierderilor bancare din fonduri bugetare suportate de către contribuabil.

Spre deosebire de cele două crize menționate, în cazul crizei economice actuale, factorul principal al șocului distructiv asupra economiei și funcționării ei – numit pandemia COVID-19 – este situat în afara sistemului economic, este exogen. Prin natura sa, acest factor are o mare viteză de contagiune, provoacă mari suferințe umane și suprimă numeroase vieți omenești. Lăsat să se

* Institutul Național de Cercetări Economice – Academia Română, București, România.

manifeste liber, fără un control medical sever și fără un mecanism unic de comandă și de supraveghere[1], coronavirus ar produce un flagel greu de imaginat. Dacă numai 1% din populația globului ar fi răpusă de acest virus, numărul total de decese s-ar ridica la 78 de milioane, ceea ce ar echivala cu populația Poloniei, României și Bulgariei la un loc. În fața unui asemenea pericol, orice efort pentru acțiuni directe, practice pe linie medicală, militară și economică se justifică din plin.

Pe linie medicală, este vorba de constituirea rapidă a rețelei speciale de diagnosticare, tratamente medicale și monitorizare și stabilirea unor reguli de protecție a populației care să reducă numărul de îmbolnăviri și de decese, paralel cu intensificarea activității de cercetare pentru descoperirea unor vaccinuri și a unor mijloace eficiente de tratament.

Pe linie militară, înseamnă declararea stării de urgență și acordarea de sprijin în introducerea și monitorizarea respectării unor restricții de circulație, de izolare, de distanțare socială, precum și sprijin logistic pe linie sanitară.

Pe linie economică, aceasta înseamnă acțiuni manageriale și de susținere financiară eșalonate în două etape: prima – închiderea activităților economice în scopul estompării contagiunii, ceea ce a condus la diminuarea bruscă a ofertei și a cererii de bunuri și servicii; a doua – deschiderea treptată a activităților economice și adaptarea lor la noua situație, cu schimbări în structura cererii și a ofertei și aplicarea unei noi strategii de dezvoltare. În ambele etape, procesele și măsurile analizate în acest studiu aparțin următoarelor trei domenii: 1) economia reală și elemente cauzal-explicative din domeniul sanitar, 2) legislația economică și adaptarea ei rapidă la condițiile excepționale ale crizei, 3) folosirea pârghiilor și instrumentelor economico-financiare pentru diminuarea șocurilor, repornirea economiei și asigurarea restabilirii condițiilor de creștere economică.

1.2. Măsuri de închidere a activităților economice și primele efecte

Suspendarea temporară a unor activități economice pentru evitarea contagiunii generale cu coronavirus a fost impusă de condițiile de lucru și de gradul de aglomerare din unitățile economice, precum și de lipsa mijloacelor de protecție împotriva infectării. Acest fapt a avut ca prim efect reducerea ofertei de bunuri și servicii de către unitățile producătoare din industria prelucrătoare, construcții, transport aerian, educație, comerț, turism, restaurante, spectacole artistice și sportive etc., toate caracterizate prin mari aglomerații de persoane și prin imposibilitatea păstrării distanței sociale. Excepție fac unitățile și activitățile economice care îngrijesc sănătatea populației și asigură traiul acesteia de zi de zi. Scăderea ofertei de bunuri și servicii este nu numai efectul reprimării ei în mod direct prin acțiuni administrative de suspendare a activităților economice, ci și efectul diminuării cererii agregate de bunuri și servicii, ca urmare a scăderii veniturilor unui segment important al populației (cei un milion de salariați trimiși în șomaj tehnic cu salarii micșorate), a diminuării veniturilor gospodăriilor ca urmare a interdicției deplasărilor, precum și a renunțării sau amânării cumpărării bunurilor de folosință îndelungată.

Măsurile sanitare de prevenire a îmbolnăvirilor prin întreruperea pe scară largă a activităților economice produc șocuri importante atât pe partea de ofertă, cât și pe partea de cerere de bunuri (tangibile) și de servicii (intangibile). La întrebarea „Ce se întâmplă dacă economia se închide pentru câteva săptămâni sau luni?”, John Cochrane (2020) formulează următorul răspuns: „Închiderea economiei nu seamănă cu stingerea unui bec de iluminat. Ea seamănă mai mult cu închiderea unui reactor nuclear, pe care trebuie să o faci lent, cu grijă, altfel el se topește”[2]. Închiderea fabricilor și a altor activități economice – continuă același autor – ridică probleme financiare uriașe, deoarece, chiar dacă sunt lipsite de surse de venituri, ele trebuie să plătească în continuare salariile, dobânzile și ratele la credite, chiriile, utilitățile etc. În lipsa intervenției prompte și masive a guvernelor naționale și a UE, aceasta ar însemna cale deschisă la insolvențe și la falimente în lanț, soldate la nivelul economiei cu scăderi importante de producție, împreună cu

[1] Strauss-Kahn (2020) consideră acest gen de control și de comandă ca fiind propriu economiei de război.

[2] Cochrane J., 2020, *Coronavirus monetary policy*, in *Economics in the Time of COVID-19*, Richard Baldwin and Beatrice Weder di Mauro (Eds.), eBook CEPR Press, p. 105-106.

accentuarea înrăutățirii dezechilibrelor macroeconomice – creșterea deficitelor comerciale și de cont curent, creșterea enormă a deficitului bugetar și a datoriei publice și private.

Conform cercetărilor efectuate de Institutul Național de Statistică (INS), pe bază de chestionare adresate agenților economici din România, la nivelul lunilor martie și aprilie 2020, rezultă scăderi importante ale producției exprimate prin cifra de afaceri. De exemplu, în luna aprilie, la cifra de afaceri pe întreaga economie a fost apreciată o scădere cu 41%, la industria prelucrătoare cu 40%, la construcții cu 44%, la hoteluri și restaurante cu 84%, la tranzacții imobiliare cu 47% etc. Pentru viitorul apropiat se menține gradul ridicat de incertitudine cu privire la evoluția producției industriei prelucrătoare, deoarece ea este strâns legată de canalele privind relațiile de import și export și de lanțurile de producție și de aprovizionare internaționale, acestea restrângându-și mult activitatea în toate țările.

Pe lângă impactul intern pe care criza pandemiei COVID-19 îl exercită asupra economiei naționale, România, având un coeficient înalt de expunere[3] față de economia Uniunii Europene și mondiale, este deschisă șocurilor venite pe canalele reprezentate de comerțul exterior de mărfuri, turismul internațional, transportul internațional, lanțurile internaționale de producție și aprovizionare, sistemul financiar și bancar european etc. Gradul cel mai ridicat de expunere a economiei României la șocurile crizei pe canalul comercial extern de bunuri îl au relațiile cu țările care au ponderile cele mai ridicate în exporturile și importurile de mărfuri ale României. Locul covârșitor îl ocupă țările UE, cu o pondere totală de 75,8% atât în exportul, cât și în importul românesc de bunuri. Printre țările cu care România are relații comerciale, locurile de frunte sunt ocupate de: Germania, care are o pondere în comerțul extern românesc de 22,4% la export și de 20,2% la import; Italia, cu o pondere de 11,2% la export și de 10,0% la import; Franța, cu o pondere de 6,8% la export și 5,3% la import; Ungaria, cu o pondere de 4,7% la export și 7,5% la import; Regatul Unit, cu 4,1% la export; Polonia, cu 5,4% la import; China, cu 5% la import și 0,8% la export ș.a. O bună parte din aceste relații la care România este amplu conectată se desfășoară în cadrul unor lanțuri de producție și de aprovizionare situate la nivel global, regional sau național, fiind și ele expuse, la rândul lor, aceluiași impact al crizei economice. Conform ultimelor proiecții efectuate de Comisia Europeană (2020, Prognoza de primăvară), impactul negativ important asupra economiei României va surveni tocmai de la țările partenere cele mai importante pe linia relațiilor economice, deoarece ele sunt și cele mai lovite de criza economică. Conform acestor proiecții, cele mai mari scăderi ale PIB în anul 2020 vor avea Germania cu 6,5%, Italia cu 9,5%, Franța cu 8,2%, Spania cu 9,4%, Ungaria cu 7,0%, Regatul Unit cu 8,3% etc.

Acest proces accentuează incertitudinea asupra prognozelor economice și asupra programelor de redresare economică la nivel național și european. Șocurile economice produse pe diferite canale ale economiei afectează grav evoluția economiei României, ca și a altor țări, pe diferite paliere: producție, finanțe publice, datorie publică etc. Referindu-ne la palierul producției, unele instituții calificate în domeniu au prognozat pentru anul 2020 diferite variante de contracție a PIB. De exemplu, Comisia Națională de Prognoză și Strategie Economică a prognozat în aprilie o contracție a PIB pe anul 2020 de numai 1,9%; Institutul de Prognoză Economică al INCE (Academia Română) a calculat o scădere a PIB cu 4,25% în scenariul 1 și cu 8,6% în scenariul 2; Consiliul Fiscal al României, în scenariul de bază a prevăzut o scădere a PIB cu 8,5%; echipa de cercetare de la Universitatea „Babeș-Bolyai”, în cadrul temei de cercetare „Impactul pandemiei coronavirus din România”, a prevăzut o contracție a PIB cu 14,6% în trimestrul II și cu 6,5% pe întregul an 2020. În prognoza de primăvară a acestui an (2020), Comisia Europeană a prevăzut o contracție a PIB din România de 6%. Diferențele apreciabile între prognozele prezentate ar putea fi explicate nu numai prin metodologiile diferite aplicate de fiecare instituție, ci și prin diferențele de percepție asupra impactului crizei sanitare și mai ales asupra gradului de incertitudine privind șocurile produse prin canalele relațiilor economice externe.

[3] Coeficientul de expunere a economiei României la șocurile externe pe canalul comerțului exterior de mărfuri este evaluat la 0,7. El reprezintă suma exportului și importului țării raportată la PIB.

1.3. Reluarea activităților economice și rolul curbelor epidemiologice

Ieșirea din actuala criză economică generată și întreținută de criza sanitară necesită găsirea unor soluții de împăcare între cele două categorii de acțiuni opuse: pe de o parte, cele de asigurare a sănătății publice și de salvare a vieții oamenilor, care presupun izolare, distanțare socială și protejare, iar pe de altă parte, cele de punere în funcțiune în mod rapid și în totalitate a activităților economice suspendate, care presupun cooperare, comunicare și liberă mișcare.

Prin declararea stării de urgență și emiterea ordonanțelor militare în România, ca și în alte țări lovite de COVID-19, s-a avut în vedere doar prima latură – reducerea riscului epidemic. Persistând timp prea îndelungat pe această latură, este sacrificată economia prin sporirea pierderilor, diminuarea până la epuizare a surselor de venit și de mijloace de trai și, mai mult, adâncirea recesiunii economice. În soluționarea acestei dileme, trebuie avută în vedere și realizată armonizarea măsurilor de reducere a riscului epidemic cu acțiunile pentru reluarea și dezvoltarea activităților economice (Jenny, 2020).

Activitățile economice, întrerupte în luna martie voluntar sau prin ordonanță militară, încep în mod treptat, din lunile mai-iunie, să-și reia cursul normal, la o presiune economică și socială tot mai puternică. La stabilirea momentului de reîncepere a activităților se are în vedere dinamica contagiunii cu coronavirus, definită și evidențiată prin curbele epidemiologice. Acestea sunt întocmite pe baza modelului bolilor infecțioase, cunoscut sub numele de modelul epidemic SIR, publicat în 1927, apoi dezvoltat și rafinat în decursul timpului[4].

Potrivit modelului, fiecare persoană infectată infectează la rândul ei mai mult decât o persoană susceptibilă a fi infectată. Acest proces face ca procentajul populației infectate să crească în mod accelerat, până când atinge un maxim. După acest maxim, care poate fi de scurtă durată, oscilant și/sau de lungă durată, urmează o aplatizare a curbei ca urmare a scăderii numărului noilor infectați și a creșterii numărului celor vindecați și deveniți imuni.

Cunoașterea proporțiilor de răspândire a pandemiei COVID-19 și a fazelor privind evoluția curbelor epidemiologice este importantă deoarece această cunoaștere constituie argumentele științifice principale pe care se bazează, pe de o parte, măsurile împotriva răspândirii pandemiei, iar pe de altă parte, măsurile de repunere în funcțiune a economiei. Redăm mai jos trei grafice care ilustrează evoluția procesului epidemiologic din diferite țări europene, inclusiv din România, reflectat de curbele epidemiologice.

În primul grafic (fig. 1) se pune în evidență răspândirea în proporții și cu viteze diferite pe țări a pandemiei cu coronavirus în faza ascendentă a curbei (în intervalul 22 februarie-13 aprilie 2020). Primele contaminări din Europa și în proporțiile cele mai ridicate s-au produs în Italia și Spania, țări cu expunere mai mare prin turismul internațional mai dezvoltat, dar și cu măsuri preventive luate cu întârziere. În alte țări, ca România, Bulgaria, Ungaria etc., cu un trafic internațional mai redus și care au practicat măsuri preventive timpurii și severe, contaminarea s-a produs cu un decalaj de câteva săptămâni mai târziu, iar viteza și gradul de răspândire a pandemiei au fost mult mai mici.

---

[4] Denumirea de SIR reprezintă acronimul celor trei variabile privind numărul de persoane din eșantionul cercetat aflate pe următoarele trei poziții: S – susceptibile de infectare; I – infectate; R – ieșite (removed). Aceste grupuri formează numărul total al populației:

$N=S+I+R.$

O persoană infectată în contact cu persoane susceptibile provoacă infectarea unor noi persoane cu o rată de βSI (β fiind o constantă pozitivă). Noii infectați părăsesc grupul susceptibil și se alătură grupului infectați, fapt descris de următoarea ecuație diferențială a modelului:

$dS/dt = - \beta IS.$

În urma tratamentului medical, la un anumit interval de timp, persoane infectate cu o rată γI (γ fiind o constantă pozitivă) părăsesc grupul de infectați:

$dI/dt = \beta IS$

și se alătură grupului de ieșiți:

$dR/dt = \gamma I.$

Modelul descrie o curbă de forma unui clopot.

În graficul din fig. 2 se prezintă fazele ciclului crizei sanitare descrise de curbele epidemiologice ale unor țări europene. Curbele descriu cele trei faze de răspândire a pandemiei – ascendentă, maximă și descendentă. Pe fiecare din cele șapte curbe sunt consemnate, prin semne, cele două momente cruciale: 1) prin pătrate, datele calendaristice (între 8 martie și 20 martie 2020) când au fost luate măsurile necesare de suspendare a activităților economice pentru a împiedica răspândirea pandemie; 2) prin cercuri, datele calendaristice (între 10 aprilie și 10 mai 2020) de când tendințele/stadiile avansate ale aplatizării curbelor au permis redeschiderile treptate ale activităților economice.

În graficul din fig. 3 se prezintă curba privind evoluția cazurilor de îmbolnăviri din România, calculată pe baza mediilor mobile (curba este trasată cu culoare galbenă). În ziua instituirii stării de urgență (16 martie 2020), numărul cazurilor de îmbolnăviri a fost de 29, iar la data prelungirii aceste stări (16 aprilie 2020), numărul de cazuri a ajuns la 491. La data trecerii de la starea de urgență la starea de alertă (15 mai 2020), numărul de îmbolnăviri a fost de 190, iar la prelungirea acestei stări din data de 16 iunie 2020, numărul cazurilor urcă la 250, cu tendință de creștere. Din întreaga perioadă de peste trei luni, la 11 aprilie 2020 s-a înregistrat numărul maxim de 523 de îmbolnăviri. Tendința de răspândire a coronavirus (în faza ascendentă) a impus măsuri de închidere a activităților economice ca urmare a declarării stării de urgență, iar după două luni, tendința de aplatizare a curbei a permis măsuri de redeschidere treptată a activităților economice ca urmare a trecerii de la starea de urgență la starea de alertă.

În afară de curba privind evoluția cazurilor de îmbolnăviri, în grafic mai sunt cuprinse evoluția cazurilor zilnice de vindecări (culoare verde) și evoluția cazurilor de decese (culoarea roșie).

Epidemiologii au atras atenția că faza descendentă a curbelor nu este ireversibilă atunci când nu există încă vaccinuri și nu se respectă cerințele de protecție. Din nefericire, adevărurile afirmate de epidemiologi se verifică în cazul României, ca și în alte cazuri de țări. Dacă urmărim graficul din fig. 3, vom constata că după trecerea la starea de alertă (15 mai 2020), relaxările rău înțelese au condus la creșterea cazurilor de îmbolnăviri de la un minim de 119 în 2 iunie 2020 la un alt maxim de 345 la 17 iunie 2020. Printre factorii determinanți ai acestor întoarceri pot fi menționați: nerespectarea regulilor de protecție de către un segment al populației, absența organelor de monitorizare și control, încercări ale unor lideri politici influenți de a folosi problemele privind criza sănătății și măsurile de protecție ca instrumente politice în campaniile lor electorale.

Fig. 1

Răspândirea pandemiei COVID-19 în țările Uniunii Europene (faza ascendentă)

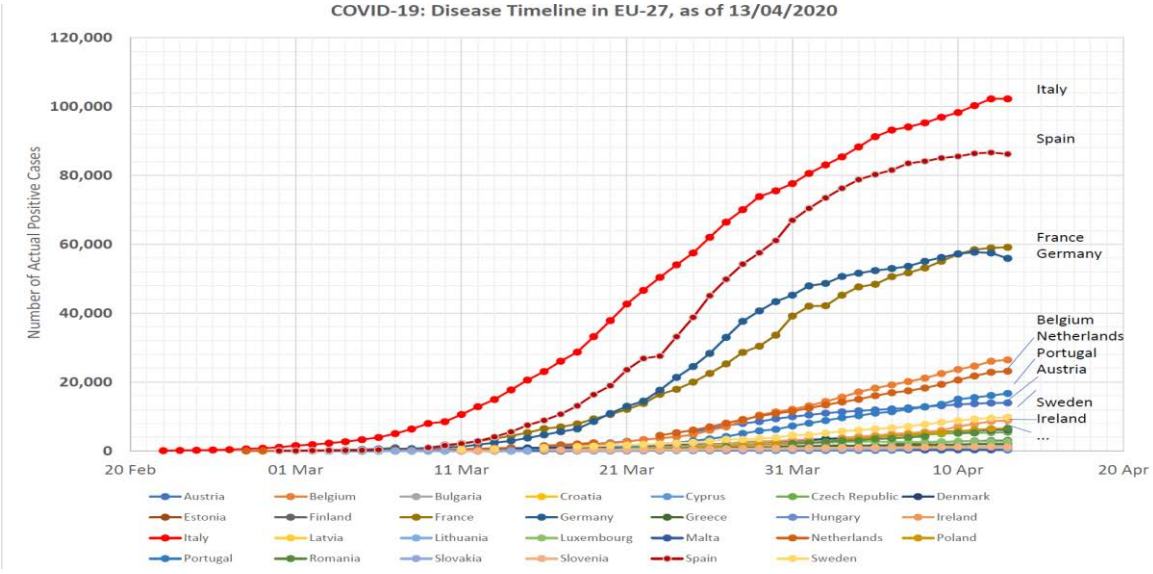
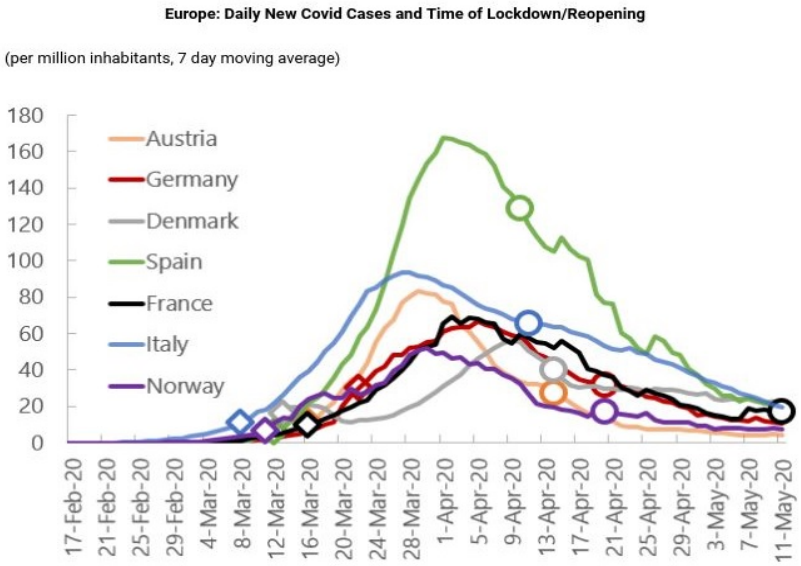

Fig. 2

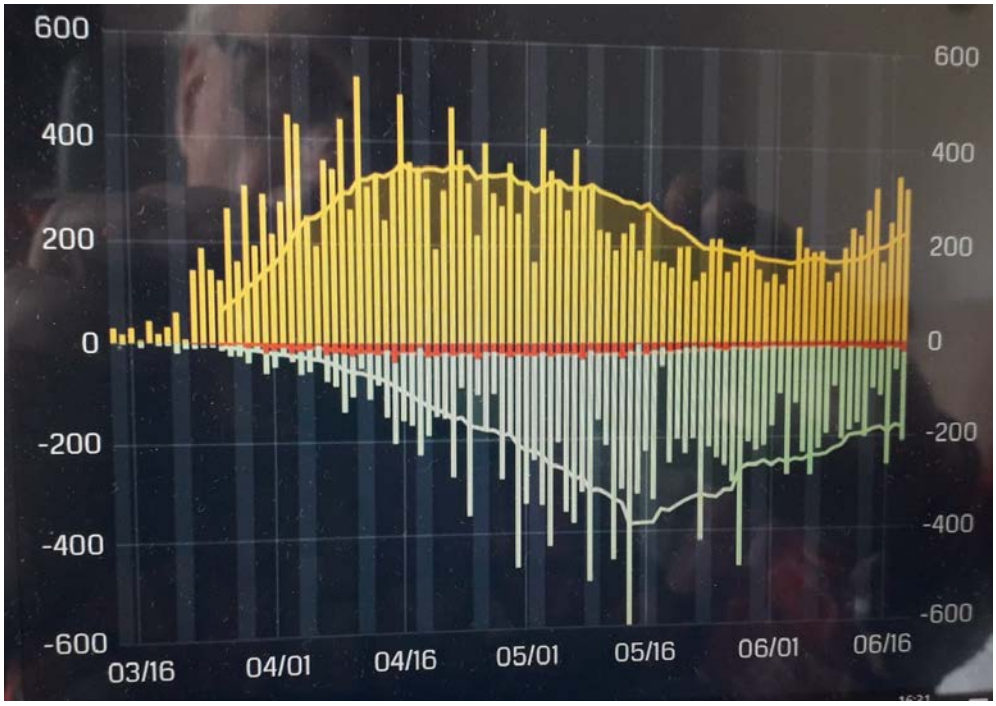
Fazele ciclului crizei sanitare descrise de curbele epidemiologice ale unor țări europene, cu consemnarea închiderii și redeschiderii activităților economice (pătratele și cercurile din figură semnifică, respectiv, închiderea și redeschiderea activităților economice)

Sursa: ECDC, OWID.

Fig. 3

Evoluția cazurilor de îmbolnăviri, vindecări și decese provocate de COVID-19 în România

Sursa: UBB-FSEGA, COVID-19, *Romanian Economic Impact Monitor*, 2020.

Ca urmare a inițiativelor luate în timp util de către oficialități, România, comparativ cu alte țări[5], are o poziție favorabilă în ce privește numărul persoanelor infectate cu coronavirus și numărul de decese raportate la un milion de locuitori, în ciuda lipsurilor inițiale ale stocurilor (rezervelor) de materiale de protecție și de mijloace de tratament din spitale și din rezervele de stat, a absenței producătorilor interni ai acestor materiale și mijloace, precum și a numărul redus de personal medical specializat, din cauza emigrării acestuia în decursul anilor.

Alături de îmbolnăviri și de decese, după cum s-a arătat în secțiunea precedentă, România a suferit însemnate pierderi economice mai ales din cauza suspendării multor activități care presupun aglomerări mari de persoane cu expunere ridicată la îmbolnăviri (diferite fabrici, restaurante, unități comerciale, hoteluri, cafenele, spectacole, întâlniri sportive, transporturi etc.). Aceste suspendări au însemnat nu numai pierderi în producția de bunuri și servicii, ci și trecerea în șomaj tehnic a unui număr de peste un milion de persoane (1/4 din totalul personalului angajat în sectorul privat) cu venituri reprezentând 75% din salariu. Așa cum s-a subliniat, asemenea suspendări de activități și reduceri de venituri influențează negativ atât oferta, cât și cererea de produse și servicii, cu toate urmările de rigoare.

Evoluția curbelor epidemiologice ale României și ale altor țări europene au permis ca, începând din lunile mai-iunie, în mod treptat, activitățile economice să-și reia cursul, fiind însă obligate să adopte măsuri și să respecte în continuare regulile de protecție sanitară.

2. Legislația economică a UE în sprijinul luptei împotriva crizei

Așa cum se precizează în documentele oficiale ale UE, în prima linie de luptă împotriva răspândirii pandemiei și efectelor negative produse de aceasta se află fiecare țară membră a UE. Efortul țării noastre, ca și al celorlalte țări membre este însă susținut puternic de Uniunea Europeană pe linie legislativă, prin programe speciale de finanțare, granturi, consultanțe etc., toate instituțiile UE fiind mobilizate pentru coordonarea măsurilor comune europene și susținerea țărilor membre în lupta lor împotriva crizei sanitare și economice.

În Comunicarea din 13 martie 2020, Comisia Europeană a subliniat faptul că va utiliza toate instrumentele de care dispune pentru contracararea consecințelor socioeconomice negative ale pandemiei COVID-19, pentru asigurarea solidarității statelor membre ale UE în desfășurarea activităților pe piața unică, inclusiv în ce privește aprovizionarea cu materiale și echipamente medicale, asigurarea funcționării transporturilor și a lanțurilor de aprovizionare europene. De asemenea, Comisia va mobiliza la maximum bugetul UE și bugetele naționale, precum și resursele grupului Băncii Europene de Investiții pentru cheltuielile cu apărarea sănătății populației și asigurarea cu lichiditățile necesare a sectorului bancar și a economiei reale, atenuarea impactului crizei asupra ocupării forței de muncă și a veniturilor, aplicarea inițiativei pentru investiții, reconsiderarea temporară a folosirii ajutoarelor de stat.

Funcționarea, coordonarea și guvernanța economiei la nivelul Uniunii Europene și al statelor membre sunt strict reglementate prin instrumente legislative – tratate, regulamente, directive, decizii și recomandări. Aceste reglementări sunt făcute în baza aplicării principiilor privind libera concurență între agenți economici ai țărilor UE, libera circulație a mărfurilor, serviciilor, capitalului și forței de muncă pe piața unică europeană, asigurarea echilibrelor macroeconomice și a stabilității financiare, asigurarea realizării convergenței la nivelul statelor și regiunilor în desfășurarea procesului de integrare europeană, asigurarea funcționării statului de drept și a democrației la nivelul UE și al fiecărui stat membru.

[5] Diferențele între țări privind numărul cazurilor înregistrate de îmbolnăviri provocate de COVID-19 apar în funcție de următorii trei factori principali:

1. gradul diferit de reacție al guvernelor față de răspândirea COVID-19 în rândurile personalului medical și ale populației;

2. disponibilitățile de materiale și mijloace de protecție și de tratament și măsurile de protecție aplicate împotriva contaminărilor;

3. comportamentul populației în ce privește respectarea regulilor restrictive impuse de autorități.

Textele legislative bazate pe aplicarea acestor principii adeseori au fost elaborate din perspectiva funcționării și a dezvoltării economiei în mod lin și fără șocuri majore, valabile doar pentru „vremuri normale”. Criza economică și financiară din 2008-2009 a relevat atât lipsa de elasticitate a unor reglementări economice de bază, cât și absența unor reglementări valabile pentru eventuale „vremuri anormale” dominate de șocurile unor crize economice și financiare, crize sociale, endemii, dezastre naturale etc., când evenimentele neobișnuite sau grave ies de sub controlul factorului decizional guvernamental. Învățând din aceste neajunsuri, în anii postcriză (2010-2013), situația a fost remediată prin revizuirea cvasitotalității legislației economice și financiare a UE, fie introducând noi reglementări, fie operând modificări, completări și mai ales derogări de la legislația economică și financiar-fiscală existentă. Formularea cazurilor derogatorii pentru situațiile excepționale sau grave a facilitat mult rapiditatea cu care s-a acționat și se acționează în lupta contra actualei crize COVID-19 și în demersurile pentru diminuarea efectelor economico-sociale distructive ale acestei crize. Prin simpla activare a unor clauze derogatorii introduse în tratate și regulamente s-au rezolvat și se pot rezolva rapid probleme economice și financiare importante și urgente legate de cheltuieli excepționale privind asigurarea sănătății publice, protejarea locurilor de muncă și a veniturilor lucrătorilor afectați de criză, asigurarea lichidităților în sectorul financiar și în cel nefinanciar. Flexibilitatea unor instrumente și mecanisme și/sau încetarea unor constrângeri pe termen limitat prin activarea unor clauze derogatorii înseamnă înlocuirea procesului legislativ greoi al UE și al statelor membre cu unul eficient, rapid, adaptabil la condițiile și cerințele vieții economice și sociale reale.

În rândurile care urmează vom reda pe scurt principalele derogări și completări ale legislației economice a UE menite să flexibilizeze cadrul fiscal-bugetar și mecanismele economice și financiare la nivel agregat și la nivel național, în scopul soluționării problemelor sociale și economice acute generate de criza economico-sanitară.

3. Activarea unor derogări legislative pentru flexibilizarea unor mecanisme și instrumente economice

Combaterea răspândirii și a efectelor distructive ale pandemiei COVID-19 a determinat, în primul rând, asigurarea bazei legale a acțiunilor și măsurilor întreprinse de factorii decizionali în domeniul finanțelor publice. Apelul la activarea derogărilor cuprinse în legislația Uniunii Europene, cu deplină valabilitate și la nivelul statelor membre, este calea sigură de soluționare nu numai a bazei legale, ci și cea a urgenței pe care o implică lupta împotriva pandemiei ca factor generator de criză. În scurta perioadă de la declanșarea crizei, au fost activate derogări importante ale legislației UE devenite obligatorii și în statele membre odată cu aderarea la UE. Ne referim la derogări de la anumite restricții sau de la respectarea anumitor norme ale disciplinei fiscal-bugetare, ale funcționării pieței concurențiale și a pieței financiar-bancare etc. În majoritatea articolelor și/sau paragrafelor din tratatele și regulamentele UE care invocă motive de derogare se folosesc următoarele sintagme: eveniment excepțional, eveniment neobișnuit aflat dincolo de controlul guvernamental, criză economică severă, criză economică gravă, criză socială, apărarea sănătății de la criza majoră, dezastru natural.

3.1. Activarea clauzei derogatorii generale a Pactului de stabilitate și creștere[6]

Această clauză se circumscrie unei arii largi de cuprindere și deține un potențial ridicat de rezolvare a celor mai importante probleme economice, financiare și fiscale legate de criza economico-sanitară. Activarea clauzei deschide larg posibilitățile de susținere fiscală și financiară rapidă a măsurilor de contracarare a efectelor crizei declanșate de pandemia COVID-19 și a măsurilor de ieșire din criză prin restabilirea ofertei și a cererii solvabile, precum și a măsurilor de asigurare a funcționării și dezvoltării economiei naționale.

Pentru a asigura echilibrele macroeconomice și a păstra disciplina bugetară, legiuitorul UE a introdus în textele Tratatului de funcționare a Uniunii Europene (TFUE) și ale Tratatului privind stabilitatea, coordonarea și guvernanța în cadrul UEM (TSCG) o seamă de reguli care privesc limitele cheltuielilor publice în raport cu PIB, printre care:

- soldul bugetar în raport cu PIB (la prețuri curente) nu trebuie să depășească plafonul valorii de referință de -3%;
- soldul structural anual pentru a respecta obiectivul bugetar pe termen mediu trebuie să se înscrie în limita valorii de referință de cel mult -0,5% în statele UE cu o datorie publică de peste 60% în raport cu PIB și în limita plafonului valorii de referință de -1% în statele UE cu o datorie publică de sub 60%.

Evoluția indicatorilor realizați în raport cu aceste referințe este supusă unei atente monitorizări însoțite de recomandări și avertizări din partea Consiliului European, la propunerea Comisiei Europene. Dacă partea vizată (statul membru) nu se conformează, se trece la componenta corectivă, prin declanșarea mecanismului automat (conform art. 3(e) TSCG) de aplicare a procedurii de deficit excesiv, când, în baza unui program de reforme convenit, încep măsurile concrete pentru corectarea devierilor într-un termen stabilit.

Legislația UE în vigoare (revizuită după criza economică și financiară din 2008-2009) face distincție între devierile de la traiectoriile pentru atingerea obiectivului bugetar pe termen mediu (OTM) din „vremurile normale” și devierile de la traiectoriile OTM cu caracter temporar care își au izvorul fie într-un „eveniment neobișnuit” aflat în afara controlului guvernamental al statului membru cu un impact major asupra economiei, fie într-o „recesiune economică gravă” la nivelul zonei euro, a UE în ansamblu sau la nivel global. În limbaj juridic, acestea formează clauze derogatorii care trebuie tratate ca atare. Clauzele derogatorii, împreună cu o serie de alte completări și modificări, au fost introduse în anii 2011-2013 în Tratatul de funcționare a UE, în Pactul de stabilitate și creștere și în cele două Regulamente care fac parte din Pact. Acestea au constituit elemente importante ale reformei fiscal-bugetare postcriză[7] pentru a permite decidenților la nivelul UE și la nivelul statelor membre să intervină rapid și în forță, în condiții legale, pentru gestionarea și soluționarea viitoarelor crize economice. În aceste condiții, în baza Comunicării Comisiei Europene din 20 martie 2020, Consiliul a activat articolele privind clauzele derogatorii legate de folosirea finanțelor publice pentru soluționarea problemelor crizei în conformitate cu TFUE (art. 121 și 126), TSCG (art. 3(1c; 2b), Regulamentul (EC) nr. 1466/97 (nr. 1175/2011) (art. 5(1), 6(3), 9(1), 10(3)) și Regulamentul (EC) nr. 1467/97 (nr. 1177/2011) (art. 3(5) și 5(2)). Activarea clauzei

[6] Pactul de stabilitate și creștere a intrat în vigoare în anul 1997. Inițial, el a cuprins Rezoluția Consiliului European adoptată în anul 1997 (*Resolution of the European Council on the Stability and Growth Pact*, Amsterdam, 17 June 1997, OJEC, No. C236/2, 02.08.97) și două Regulamente ale Consiliului care tratează aspectele tehnice detaliate ale domeniului, și anume: 1) supravegherea pozițiilor bugetare și coordonarea politicilor economice; 2) punerea în aplicare a procedurii de deficit excesiv. Textul Pactului de stabilitate și creștere propriu-zis a fost aprobat în 2005, odată cu aprobarea modificărilor aduse textelor celor două regulamente. Trebuie precizat că textele celor două regulamente au fost din nou modificate și mult îmbunătățite (consolidate) și completate cu clauza derogatorie generală în 2011, în lumina învățămintelor trase din criza anilor 2008-2009. La 1 ianuarie 2013, Pactul de stabilitate și creștere a devenit Tratat și a intrat în vigoare sub titlul „Tratat privind stabilitatea, coordonarea și guvernanța în cadrul UEM”. El mai este cunoscut și sub denumirea improprie de Pact fiscal.

[7] Reforma este cunoscută sub denumirea de „Six-Pack” (pachetul de șase), care exprimă în fapt numărul de regulamente și directive ale UE conținute în pachetul de reformă fiscal-bugetară.

derogatorii generale permite statelor membre ale UE să întreprindă măsuri care să trateze și să soluționeze în mod adecvat situațiile de derapaje în ce privește dinamica bugetară, și anume:

- în primul rând, să prevină într-o fază timpurie, printr-o atentă monitorizare, supraveghere și coordonare, producerea deficitelor bugetare excesive prin depășirea valorilor de referință ale celor doi indicatori: soldul bugetar și soldul structural;

- în al doilea rând, să accelereze aplicarea procedurii de deficit excesiv și să se conformeze acestei proceduri, prin corectarea cu promptitudine a devierilor de la valorile de referință ale indicatorilor.

A. Clauze specifice componentei preventive din faza de supraveghere:

1) Clauzele derogatorii de la devierile temporare ale indicatorilor menționați (și ale altor indicatori derivați) față de valorile de referință reprezintă o reacție necesară de salvare de la efectele distructive în cazul unor evenimente neobișnuite care nu se află sub controlul decidenților guvernamentali și care au un impact considerabil asupra bugetului sau în perioade de recesiuni economice grave. Menționându-se aceste circumstanțe, la art. 5(1) și art. 9(c) ale Regulamentului (CE) nr. 1466/97 (nr. 1175/2011) se citește următorul text-cheie: „Statele membre ale UE pot fi autorizate să devieze temporar de la traiectoria de ajustare în vederea atingerii obiectivului bugetar pe termen mediu... cu condiția ca acest lucru să nu pună în pericol sustenabilitatea bugetară pe termen mediu". Aceasta înseamnă că statele membre pot angaja cheltuieli excepționale care depășesc valorile de referință convenite referitoare la deficitele bugetare, îndatorarea publică etc., în scopul explicit de a limita extinderea crizei și efectele negative produse de aceasta.

2) Art. 6(3) din Regulamentul (UE) nr. 1466/97 (nr. 1175/2011) cuprinde următorul text cu clauză de derogare cu caracter mai general: „O deviere poate să nu fie luată în considerare atunci când ea își are originea într-un eveniment neobișnuit aflat în afara controlului statului membru și care are un impact major asupra situației financiare a administrației centrale sau dacă rezultă dintr-o recesiune economică gravă a zonei euro sau a UE în ansamblu, cu condiția ca devierea să nu pună în pericol sustenabilitatea bugetară pe termen mediu".

3) În art. 9(1), paragraful 10, și art. 10(3), paragraf 12, se întâlnește aproximativ aceeași formulare ca în art. 6(3) de mai sus. În plus, la art. 9(1) se menționează că statele membre ale UE pot fi autorizate să devieze temporar de la traiectoria de ajustare în vederea atingerii obiectivului bugetar pe termen mediu (OTM).

B. Clauze specifice componentei corective din faza deficitului excesiv:

În Regulamentul nr. 1467/97 (nr. 1177/2011) privind accelerarea și clarificarea aplicării procedurii deficitului excesiv sunt cuprinse următoarele trei clauze derogatorii:

1) Art. 2(a)(1): Deficitul bugetar excesiv care depășește valoarea de referință de 3% este considerat excepțional și temporar, conform art. 126(2)(a) al TFUE, în cazul în care deficitul își are izvorul „într-un eveniment neobișnuit aflat în afara controlului statului membru și cu o influență majoră asupra poziției financiare a administrației publice sau atunci când acesta rezultă dintr-o recesiune economică gravă"[8].

2) Art. 3(5): În cazul când de la ultima recomandare a Consiliului făcută unui stat membru au intervenit evenimente negative cu consecințe nefavorabile majore asupra finanțelor publice, la recomandarea Comisiei, Consiliul poate adopta o nouă recomandare revizuită (inclusiv prelungirea termenului acordat pentru corectarea deficitului excesiv) care ia în considerare noi factori și impactul acestora.

3) Art. 5(2): În cazul în care, după adoptarea de către Consiliu a unei somații, intervin evenimente economice nefavorabile cu consecințe negative pentru finanțele publice, Consiliul poate decide, la recomandarea Comisiei, adoptarea unei somații revizuite, cu prelungirea termenului calendaristic de corectare a deficitului excesiv.

[8] Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 306/35, 23.11.2011.

3.2. Flexibilizarea bugetelor UE

Activarea clauzei derogatorii generale a Pactului de stabilitate și creștere a declanșat numeroase modificări și completări ale legislației privind Bugetul UE pe anul 2020 și ale unor regulamente, precum și emiterea a numeroase decizii ale Consiliului și Parlamentului European. În această privință, ne referim, în primul rând, la asigurarea flexibilității bugetului UE prin admiterea de transferuri între fonduri, regiuni și obiective politice ale unor sume pentru obiective presante, precum și admiterea acordării lor fără cerința de cofinanțare națională pentru sprijinirea membrilor vulnerabili ai societății. Acest lucru a contribuit la modificarea efectivă suplimentară a bugetului UE pentru a face față efectelor produse de pandemia COVID-19.

În aceste condiții, bugetul UE pe anul 2020 a fost revizuit și adaptat la noile realități. De exemplu, au fost realocate sume importante în favoarea capitolului „securitate și cetățenie", care cuprinde cheltuieli destinate luptei împotriva crizei provocate de pandemie. De asemenea, programele privind Inițiativa investiții, Politica de coeziune, Fondul de solidaritate etc. conțin obiective legate de criza COVID-19. Ultimul program menționat, Fondul de solidaritate, a fost majorat cu o sumă importantă pentru a include ca obiectiv nou și permanent al acestuia și criza sănătății publice, pentru a permite statelor membre lovite cel mai puternic de criză să fie eligibile pentru despăgubiri cu sume importante[9].

Consiliul și-a însușit propunerea, considerând că flexibilitatea ce se va crea prin suspendarea unor restricții în timp de criză va oferi oportunitatea de a mobiliza în plus mijloacele pentru a diminua efectele pandemiei și de a orienta mai bine mijloacele fiscale la nivel național și la nivelul agregat al UE pentru reluarea și dezvoltarea activităților economice[10].

În documentele oficiale ale Comisiei Europene se arată că aplicarea clauzei derogatorii generale va dura până când statele membre ale UE vor reuși să diminueze efectele negative ale pandemiei asupra societății și economiei.

De asemenea, în comunicarea din 20 martie 2020, Comisia Europeană precizează că activarea clauzei derogatorii generale nu înseamnă că se suspendă procedurile Pactului de stabilitate și creștere. De exemplu, în afară de elementele procedurale speciale legate de criza COVID-19, declarată ca eveniment excepțional, și de criza economică, declarată ca fiind gravă, ambele având un caracter temporar, toate celelalte elemente procedurale care nu sunt legate de crize rămân valabile și sunt luate în considerare. Condiția pusă la fiecare derogare este ca ea, atât timp cât se aplică, să nu pună în pericol realizarea sustenabilității bugetare pe termen mediu.

---

[9] Fondul de solidaritate funcționează în baza Regulamentului Consiliului nr. 2012/2002. Inițial, el avea ca scop de a completa eforturile statelor membre de a acoperi parte din cheltuielile publice pentru a ajuta statele eligibile să realizeze operațiunile urgente de refacere în cazul catastrofelor (dezastrelor) naturale: inundații, furtuni, cutremure și altele similare, cu pierderi evaluate mai mari de 3 miliarde euro sau peste 0,6% din PIB. La propunerea Comisiei Europene, de la începutul acestui an (2020), Parlamentul European și Consiliul au aprobat completarea Regulamentului menționat cu un nou obiectiv privind apărarea sănătății publice de criza majoră cu pagube evaluate la peste 1,5 miliarde euro sau mai mult de 0,3% din PIB. În aceste evaluări se cuprind măsuri care au ca scop oferirea rapidă a asistenței la amenințarea sănătății publice, protejarea populației de riscul de a fi infectată, inclusiv asigurarea prevenției, monitorizării sau controlului răspândirii bolilor, combaterea riscului sever epidemiologic.

[10] Activarea clauzei generale permite o îndepărtare a țărilor UE de la traiectoria ajustată ciclic spre obiectivul bugetar pe termen mediu (OTM). Referindu-ne la componenta corectivă, amintim că, la recomandarea Comisiei, Consiliul poate decide să adopte o traiectorie fiscală revizuită. Așa cum s-a mai menționat, clauza generală nu suspendă procedurile PSC. Ea permite însă statelor membre, din cauza unor evenimente sau condiții excepționale, să se îndepărteze temporar de la cerințele bugetare pe care le aplică în mod normal, dând posibilitatea UE și statelor membre să întreprindă măsurile necesare de coordonare a politicilor economice în cadrul PSC și, respectiv, să angajeze cheltuieli suplimentare față de cele prevăzute anterior, peste valorile de referință, pentru combaterea crizei, susținerea firmelor și protejarea persoanelor afectate de criză.

4. Procedura de deficit excesiv (componenta corectivă) aplicată României

Pe data de 20 mai 2020, Comisia Europeană, în temeiul art. 126(3) al TFUE, a adoptat rapoartele tuturor țărilor UE, cu excepția României, pentru a defini încadrarea lor în criteriile privind deficitele bugetare și datoria publică legate de criza economico-sanitară. Potrivit rapoartelor și Prognozei de primăvară, toate țările UE au fost afectate puternic de pandemia COVID-19 fie direct, fie indirect, ele depășind substanțial valorile de referință ale deficitelor. Aceste depășiri însă au un caracter temporar, iar criza indusă de pandemie este considerată un eveniment neobișnuit, aflat în afara controlului statelor membre. Totodată, în toate rapoartele țărilor se precizează faptul că în anul 2019 soldul bugetar fie a fost pozitiv, fie s-a situat sub valoarea de referință de 3%, precum și faptul că măsurile întreprinse nu afectează sustenabilitatea obiectivelor bugetare pe termen mediu și, prin urmare, deficitele excesive provocate de criză și constatate ca atare se închid.

România a rămas singura țară membră a UE căreia i se aplică procedura de deficit excesiv în plină criză sanitară și economică, în condițiile în care deja fusese activată, cu o lună mai înainte, clauza derogatorie generală a Pactului de stabilitate și creștere prin Decizia Consiliului din 3 aprilie 2020.

Aplicarea procedurii de deficit excesiv este explicitată și amplu motivată de documentele care stau la baza Deciziei Consiliului. Printre cele mai importante motive invocate care au determinat aplicarea acestei proceduri se numără următoarele: 1) Nerespectarea dispozițiilor TFUE și PSC prin depășirea, în anul 2019, a valorii de referință a deficitului bugetar ca urmare a aplicării măsurilor fiscale expansioniste legiferate în anii anteriori. Față de valoarea de referință de 3%, în anul 2019 s-a realizat un deficit bugetar de 3,8% în raport cu PIB; 2) Extinderea devierilor de la valorile de referință ale deficitului bugetar și în anii care urmează, 2020 și 2021, respectiv la 3,6% și 3,4%, conform Strategiei fiscale 2020-2022 a Guvernului României; 3) României i s-a aplicat „procedura de deviere semnificativă" începând din primăvara anului 2017, ca o consecință a devierii semnificative și consecutive de la obiectivul bugetar pe termen mediu în toată perioada 2016-2019. Ceea ce a contat în plus la aplicarea procedurii de deficit excesiv este și faptul că guvernele României nu au răspuns cu acțiuni efective la recomandările făcute bianual de către Consiliu în legătură cu ajustarea acestei devieri din faza anterioară menționată.

În consecință, devierile de la normele bugetare asumate de guvernele României nu au ca fundament legal nici apropierea față de valorile de referință ale TFUE, nu au nici un caracter excepțional și nici nu sunt rezultatul unui eveniment excepțional sau neobișnuit ori rezultatul unei crize economice severe. În plus, practicarea unor asemenea devieri a însemnat crearea unei mari presiuni bugetare în noul context al crizei, când este necesară mobilizarea unor resurse suplimentare pentru a face față crizei COVID-19. Aceste presiuni devin mult mai mari în România decât în alte țări, dacă se are în vedere faptul că România este singura țară membră a UE din ultimii ani care a fost declarată țară cu deficit excesiv. În anii 2018 și 2019, un număr de, respectiv, 14 și 16 țări ale UE au avut surplusuri bugetare, iar marea majoritate a celorlalte s-au înscris cu rate de deficite de sub 2%. Este evident faptul că România, comparativ cu celelalte țări, dispune de o marjă mult mai îngustă pentru finanțarea din surse proprii a acțiunilor împotriva crizei și a măsurilor de reconstrucție a economiei.

Pentru a restabili starea de normalitate a economiei românești în termenii prevăzuți de TFUE și de Regulamentul (UE) nr. 1467/1997 (nr. 1177/2011), în baza Deciziei din 3 aprilie 2020, Consiliul a adresat României recomandări (a) de a pune capăt stării de deficit excesiv, fixând ca ținte de realizat rate în scădere, ajungând în anul 2022 la un nivel situat sub plafonul de referință; (b) de a lua măsurile necesare și de a întocmi până la 15 septembrie 2020 un raport detaliat privind atingerea țintelor fixate.

În scrisoarea Comisiei Europene adresată ministrului finanțelor publice al României, prin care se anunță Decizia Consiliului privind existența unui deficit excesiv în România și trecerea la aplicarea procedurii de deficit excesiv, se subliniază că: „în evaluarea acțiunii efective ca răspuns la această

Recomandare, care urmează să aibă loc în această toamnă, Comisia va ține seama pe deplin de impactul crizei COVID-19, ca și de implicațiile clauzei derogatorii generale a PSC recent activată".

În legătură cu termenul de 15 septembrie 2020 fixat pentru întocmirea raportului detaliat (însoțit de un plan de măsuri), părerea Comisiei este că acesta ar putea oferi o bază mai stabilă pentru a reevalua traseul privind evoluția macroeconomică și fiscală, având în vedere pandemia COVID-19. De asemenea, așa cum se menționează în scrisoare, Comisia va fi gata să revizuiască recomandarea făcută, punând-o de acord cu noile realități.

Incertitudinea privind durata crizei induse de pandemia COVID-19 pe care aceasta o transpune asupra evoluției activităților economice implică cerința de a acorda o importanță și mai mare elaborării raportului detaliat din următoarele puncte de vedere: în primul rând, pentru încadrarea României în criteriile privind deficitul bugetar și datoria publică în condiții normale și în condiții de criză; în al doilea rând, partajarea efectelor produse de factorul criză față de efectele produse de factorul normal; în al treilea rând, definirea modelului și politicilor economice care urmează să fie aplicate în scopul restabilirii echilibrelor macroeconomice și asigurării sustenabilității creșterii economice.

În ultimii ani, motorul creșterii economice din România l-a constituit cererea internă stimulată de creșteri importante de salarii și de reduceri fiscale. Acest model de creștere bazat pe consum a condus la accentuarea dezechilibrelor macroeconomice (deficitului bugetar și deficitului de cont curent), dincolo de limita asigurării sustenabilității creșterii economice pe termen lung.

Întocmirea unui raport bine fundamentat cu tema anunțată este importantă și de mare actualitate. Din perspectiva nevoii de reorientare a dezvoltării economice, raportul ar trebui să redefinească și să reevalueze tipul modelului de creștere economică și de evoluție fiscală al României, pe care să-l încadreze în „Strategia anuală privind creșterea durabilă" prezentată în Comunicarea Comisiei Europene din 17 decembrie 2019.

BIBLIOGRAFIE

1. Andrei Tudorel, Dinu Sorin, 2020, *Aspecte ale aplicării legislației europene și modificările acesteia în contextul crizei COVID-19*, Academia Română.
2. Andrei Tudorel, Dinu Sorin, 2020, *Evaluarea pierderilor economice pe termen scurt ale României ca urmare a crizei sanitare*, Academia Română.
3. Baldwin Richard, Weder di Mauro Beatrice (Eds.), 2020, *Economics in the Time of COVID-19*, VOX CEPR Policy Portal, CEPR Press.
4. Danielsson Jon *et al.*, 2020, *We Shouldn't Be Comparing the Coronavirus Crisis to 2008 – This Is Why*, World Economic Forum.
5. Eisl Andreas, 2020, *Fiscal Policy-Making in the Time of Coronavirus*, Institute Jacques Delors, March 20.
6. Erken Hugo, 2020, *Looking Beyond the COVID-19 Crisis*, RaboResearch – Economic Research.
7. Jenny Frederic, 2020, *Economic Resilience, Globalisation and Market Governance: Facing the COVID-19 Test*, in *COVID Economics, Vetted and Real-Time Papers*, Centre for Economic Policy Resarch (CEPR), Issue 1, April 3.
8. Petersen Thiess, 2020, *Coronavirus Crisis versus Lehman Bankruptcy: A Preliminary Comparison*, New Perspectives on Global Economic Dynamics.
9. Petersen Thiess, 2020, *How to Respond to Global Supply Chain Distruptions Caused by Covid-19?*, New Perspectives on Global Economic Dynamics.
10. Strauss-Kahn Marc-Olivier, 2020, *Can We Compare the COVID-19 and 2008 Crises?*, International Financial Institutions.
11. Comisia Europeană, Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor: *Răspunsul la coronavirus: Utilizarea fiecărui euro disponibil, prin orice modalitate posibilă, pentru a salva viețile și mijloacele de trai*, COM(2020) 143 final, Bruxelles, 2.4.2020.

12. Comisia Europeană, Comunicare a Comisiei: *Răspunsul economic coordonat la epidemia de COVID-19*, Bruxelles, 13.3.2020, COM(2020) 112 final.
13. Comisia Europeană, *Proiectul de buget rectificativ nr. 1 la Bugetul pentru 2020. Asistență pentru Grecia ca răspuns la presiunea sporită exercitată de migrație. Măsuri imediate în contextul pandemiei de COVID-19. Sprijin pentru reconstrucția după cutremur în Albania. Alte ajustări*, COM(2020) 145 final, Bruxelles, 27.3.2020.
14. Comisia Europeană, *Proiectul de buget rectificativ nr. 2 la Bugetul general 2020. Furnizarea de sprijin de urgență statelor membre și consolidarea în continuare a mecanismului de protecție civilă al Uniunii/rescEU pentru a face față pandemiei de COVID-19*, COM(2020) 170 final, Bruxelles, 2.4.2020.
15. Comisia Europeană, *Raport de țară din 2020 privind România*, SWD (2020) 522 final.
16. Comisia Europeană, *Regulament al Consiliului privind instituirea unui instrument european de sprijin temporar pentru atenuarea riscurilor de șomaj în situație de urgență (SURE) ca urmare a apariției epidemiei de COVID-19*, COM(2020) 139 final, Bruxelles, 2.4.2020.
17. Consiliul European, *Recomandarea Consiliului din 5 decembrie 2019 în scopul corectării abaterii semnificative constatate de la traiectoria de ajustare în vederea atingerii obiectivului bugetar pe termen mediu în România* (2019/C 420/02), JOUE C 420/4, 13.12.2019.
18. Consiliul European, Consiliul Uniunii Europene, *Report on the Comprehensive Economic Policy Response to the COVID-19 Pandemic*, 2020.
19. Consiliul Fiscal al României, *Opinia Consiliului Fiscal cu privire la Proiectul de rectificare a bugetului general consolidat pe anul 2020*.
20. European Central Bank, *ECB Announces Package of Temporary Collateral Easing Measures*, Press Release, 7 April 2020.
21. European Commission, Commission Opinion, *On the Existence of an Excessive Deficit in Romania*, 4.3.2020.
22. European Commission, Communication from the Commission to the Council, *On the Activation of the General Escape Clause of the Stability and Growth Pact*, Brussels, 20.3.2020, COM(2020) 123 final.
23. European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the Economic Social Committee, the Committee of the Regions and the European Investment Bank, *On the Review of the Flexibility under the Stability and Growth Pact*, SWD(2018)270 final, Brussels, 23.5.2018, COM(2018) 335 final.
24. European Commission, European Council, *Joint European Roadmap towards Lifting COVID-19 Containment Measures*, 26.03.2020.
25. European Commission, *European Economic Forecast*, Spring 2020, Institutional Paper 125/mai 2020.
26. European Commission, *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council, Amending Regulation* (*EU) No. 1303/2013 and Regulation (EU) No. 1301/2013 as Regards Specific Measures to Provide Exceptional Flexibility for the Use of the European Structural and Investments Founds in Response to the COVID-19*, Outbreak, Brussels, 2.4.2020, COM (2020) 138 final.
27. European Commission, *Report from the Commission, Romania*, Report prepared in accordance with Article 126(3) of the Treaty on the Functioning of the European Union.
28. *Regulamentul (UE) nr. 1467/97 (nr. 1177/2011) al Consiliului din 8 noiembrie 2011*, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L306/33.
29. *Regulamentul (UE) nr.1466/97 (nr. 1175/2011) al Parlamentului European și al Consiliului din 16 noiembrie 2011*, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L306/12RO.
30. UBB-FSEGA, 2020, *COVID-19, Romanian Economic Impact Monitor*.
31. Uniunea Europeană, *Decizia (UE) 2020/509 a Consiliului din 3 aprilie 2020 privind existența unui deficit excesiv în România*, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L110/58RO.
32. Uniunea Europeană, *Recomandarea Consiliului din 3 aprilie 2020 în vederea încetării situației de deficit public excesiv din România*, 2020/C116/01, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C116/1RO.